

COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ДРУГА СЕКЦІЯ

СПРАВА ВОЙТЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ

(Заява № 18966/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

29 червня 2004 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у статті 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі “Войтенко проти України”

Європейський суд з прав людини (Друга Секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. Ж.-П. КОСТА, *Голова*,
п. Л. ЛУКАЙДЕС,
п. К. ЮНГВІРТ,
п. В. БУТКЕВИЧ,
пані В. ТОМАССЕН,
п. М. УГРЕХЕЛІДЗЕ, *судді*,
та п. Т.Л.ЕРЛІ, *заступник секретаря секції*,

після засідання у нарадчій кімнаті 8 червня 2004 року,
виносить таке рішення:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена проти за України заявою № 18966/02, поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі - Конвенція) громадянином України Анатолієм Павловичем Войтенком (далі - заявник) 26 березня 2002 року.
2. Уряд України (далі - Уряд) був представлений його Уповноваженим – пані В. Лутковською, а згодом – її наступницею - пані З. Бортновською.
3. 10 квітня 2003 року Суд вирішив надіслати заяву на комунікацію Уряду. Відповідно до положень статті 29 § 3 Конвенції він вирішив розглянути заяву щодо суті разом з питанням про її прийнятність.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник, Анатолій Павлович Войтенко - громадянин України, що народився у 1961 році, проживає в Україні, у селі Нова Водолага Харківської області.
5. У вересні 1999 року заявник залишив службу в армії. У зв'язку зі звільненням він отримав право на компенсацію за речове забезпечення та відшкодування витрат за проїзд. Оскільки ця компенсація не виплачувалася більше трьох місяців, заявник звернувся до Військового суду Донецького гарнізону з позовом до Донецького обласного військового комісаріату, вимагаючи повернення заборгованості.

6. 12 січня 2000 року суд задовольнив вимоги заявника (рішення Військового суду Донецького гарнізону) та присудив йому 2 576,72 грн.¹ компенсації за речове забезпечення та 128,77 грн.² витрат на проїзд. Рішення суду не було оскаржене в касаційному порядку і, таким чином, набрало чинності 22 січня 2000 року. Виконавчі листи були направлені до відділу державної виконавчої служби Ворошилівського районного управління юстиції Донецької області, і 16 березня 2000 року було розпочате виконавче провадження.

7. Боржнику був наданий час для добровільного виконання рішення до 23 березня 2000 року. Після того, як боржник не виконав це рішення, виконавча служба направила виконавчі листи та платіжні доручення до управління Державного казначейства у Донецькій області для стягнення присуджених коштів з рахунку боржника, яке виявило відсутність коштів на такі виплати.

8. Через відсутність у боржника коштів 10 квітня 2000 року платіжне доручення та виконавчий лист були повернуті до виконавчої служби без виконання.

9. 17 травня 2000 року це виконавче провадження на користь заявника було приєднане до інших виконавчих проваджень щодо боржника.

10. 24 жовтня 2000 року боржник перерахував на рахунок виконавчої служби 128,77 грн. (відшкодування витрат на проїзд) для сплати заявникові. Проте ця сума була перерахована заявнику лише 20 липня 2001 року (за твердженнями заявника - 4 жовтня 2001 року). За твердженням Уряду, затримка була спричинена відсутністю інформації про банківські реквізити заявника.

11. 7 листопада 2000 року та 20 липня 2001 року виконавчий лист та платіжне доручення щодо решти суми (компенсація за речове забезпечення) двічі направлялись до управління Державного казначейства. Вони були повернуті без виконання з тих же підстав, що і раніше, через відсутність коштів на зазначеному рахунку.

12. 9 вересня 2001 року виконавча служба перевірила та наклала арешт на рахунки боржника. Виконавці також перевірили та виявили, що боржник не мав у власності транспортних засобів чи нерухомого майна.

13. 22 лютого та 6 серпня 2002 року виконавчий лист на залишок суми і платіжне доручення були двічі направлені до управління Державного казначейства. Вони були повернуті без виконання з тих же підстав. Управління Державного казначейства також зазначило, що з 6 вересня 2002 року строк пред'явлення платіжного дорученням закінчився.

14. У відповідь на запит заявника у серпні 2002 року виконавча служба повідомила останнього, що на рахунки боржника накладено арешт і що виконання рішення на його користь відбудеться одразу після того, як на них перерахують кошти з державного бюджету.

15. 25 листопада 2002 року сума за зведеним виконавчим провадженням проти боржника, включаючи судові рішення, винесене на користь заявника, становила 32 680,80 грн.³

¹ Приблизно 420 євро

² Приблизно 20 євро

³ Приблизно 5 335 євро

16. 16 грудня 2002 року виконавча служба наклала арешт на рахунок боржника у банку “Аваль”.
17. 5 травня 2003 року виконавча служба наказала накласти арешт і на кошти, що перебували на двадцяти шести рахунках боржника.
18. 10 січня 2004 року рішення, винесене на користь заявника, було в повному обсязі виконане.
19. 12 січня 2004 року присуджені рішенням кошти були переведені на банківський рахунок заявника.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

1. Конституція України від 1996 року

20. Стаття 124 Конституції передбачає, що:

“ ... Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов’язковими до виконання на всій території України.”

2. Закон України “Про виконавче провадження” від 21 квітня 1999 року

21. Відповідно до статті 2 вищезазначеного Закону виконання рішень судів покладається на Державну виконавчу службу. Відповідно до статті 85 Закону, стягувач може оскаржити дії чи бездіяльність Державної виконавчої служби поданням скарги до начальника відповідного відділу Державної виконавчої служби або до суду за місцем знаходження відповідного відділу Державної виконавчої служби. Стаття 86 Закону надає стягувачеві право звертатися до суду з позовом про неналежне виконання чи невиконання судового рішення юридичною особою, на яку законом покладено обов’язок виконання судового рішення, та отримати компенсацію.

3. Закон України “Про Державну виконавчу службу” від 24 березня 1998 року

22. Стаття 11 цього Закону передбачає відповідальність державних виконавців за неналежне виконання їх обов’язків, таку як компенсація за шкоду, завдану виконавцем під час виконання рішення суду. Відповідно до статті 13 цього Закону, дії та бездіяльність виконавців можна оскаржувати до вищої посадової особи або до суду.

4. Закон України “Про господарську діяльність у Збройних Силах України” від 21 вересня 1999 року

23. Відповідно до статті 5 цього Закону, інші рахунки, відмінні від того, що визначений для відповідних платежів, як і майно Збройних Сил, не можуть використовуватись для виконання рішень судів.

5. *Наказ Державного казначейства України №175 від 5 жовтня 2001 року „Про затвердження Порядку примусового списання (стягнення) коштів з рахунків установ і організацій, відкритих в органах Державного казначейства,,*

24. Відповідно до пункту 3.6 Порядку примусове списання коштів повинно здійснюватись з того самого рахунку, з якого проводяться звичайні виплати.

6. *Закон України № 1459-III від 17 лютого 2000 року „Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів”*

25. Закон тимчасово призупиняє деякі положення Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", зокрема щодо відшкодування за речове забезпечення та витрати на проїзд.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

26. За твердженням заявника, тривалість виконавчого провадження становила порушення вимоги “розумного строку”, передбаченої статтею 6 § 1 Конвенції, якою передбачене таке:

“Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов’язків ..., має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...”

A. Щодо прийнятності

(a) Вичерпання національних засобів правового захисту

27. Уряд зазначив, що заявник не вичерпав національних засобів захисту, оскільки не подавав скарги до національних судів на бездіяльність виконавців та казначейства або з вимогою компенсації матеріальної та моральної шкоди.

28. Заявник спростовує це зауваження, зазначаючи, що він не мав ефективних засобів правового захисту, які він міг би використати у його конкретному випадку, оскільки невиконання рішення суду, винесеного на його користь, було спричинене відсутністю бюджетних асигнувань, а не діями державних органів, відповідальних за виконання рішень.

29. Суд нагадує, що метою п.1 статті 35 Конвенції є надання Високим Договірним Сторонам можливості запобігти порушенню, у якому вони звинувачуються або ж виправити такі порушення, ще до того, як заяву буде передано на розгляд Суду. Проте мають бути вичерпані лише ті засоби

правового захисту, які є ефективними. Обов'язок доведення Суду того, що засіб національного правового захисту був ефективним, доступним як теоретично, так і практично, та у відповідний час, - лежить на Уряді, який заявляє, що засіб правового захисту не вичерпано (див. “Хохліч проти України”, № 41707/98, § 149, 29 квітня 2003 року).

30. Уряд посилався на існування у заявника можливості оскаржити бездіяльність або помилку виконавчої служби чи державного казначейства, а також вимагати компенсацію завданої йому майнової і немайнової шкоди. Проте у цій справі боржником є державний орган, і виконання щодо нього, як свідчать матеріали справи, може бути здійснене лише в тому випадку, якщо державою передбачені та визначені асигнування на відповідні видатки Державного бюджету України шляхом здійснення відповідних законодавчих заходів. Факти справи свідчать про те, що протягом періоду, що розглядається, виконанню відповідного судового рішення перешкоджала саме відсутність законодавчих заходів, а не неналежне виконання своїх обов'язків державними виконавцями. Тому заявнику не можна докорити за те, що він не ініціював провадження проти державного виконавця (див. “Шестаков проти Росії”, ухвала від 18 червня 2002 року, заява № 48757/99). Більше того, Суд зазначає, що Уряд наполягав на тому, що Державною виконавчою службою та Державним казначейством не було допущено помилок при виконанні рішення.

31. За цих обставин, Суд доходить висновку, що заявник був звільнений від необхідності продовження пошуку засобу, на який посилався Уряд, а, отже, заявник виконав вимоги статті 35 § 1 Конвенції. У зв'язку з цим Суд відхиляє попередні заперечення Уряду.

(b) Статус “жертви” заявника

32. Посилаючись на виконання в повному обсязі рішення військового суду Донецького гарнізону від 12 січня 2000 року, винесеного на користь заявника, Уряд на підставі статті 34 Конвенції пояснив, що за заявник більше не може вважатися потерпілим від порушення і що у заяві має бути відмовлено з тієї причини, що вона є несумісною *ratione personae* з положеннями Конвенції, або ж вона має бути викреслена із списку (див. ухвалу у справі “Марченко проти України” від 17 вересня 2002 року, заява № 63520/01).

33. Заявник не погодився.

34. Суд зазначає, що відповідно до статті 34 Конвенції він “може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, що вважають себе потерпілими від порушення з боку однієї із Високих Договірних сторін прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї ...”. Відповідно до усталеної практики Суду термін потерпілий означає особу, на яку безпосередньо здійснюється вплив діями чи бездіяльністю. Існування порушення Конвенції можливе навіть за відсутності шкоди. Отже, рішення чи захід на користь заявника не є в принципі достатніми для позбавлення його статусу потерпілого, якщо державні органи не визнали порушення, прямо або по суті, та не надали за це порушення компенсації (див. “Далбан проти Румунії”, заява № 28114/95, § 44, ЄСПЛ 1999 - VI).

35. Суд погоджується з Урядом у тому, що виконання рішення, винесеного на користь заявника, вирішило питання невиконання, як такого. Однак, таке

запізніє виконання рішення не є адекватною відповіддю на твердження про невиправдану тривалість цієї процедури, яку державні органи не визнали і за яку не надали жодної компенсації. А тому Суд вважає, що заявник і досі може вважатися потерпілим від порушення, як він стверджує, його прав, гарантованих статтею 6 § 1 Конвенції, в частині тривалості періоду, протягом якого рішення залишалось невиконаним (див. ухвалу у справі “Скубенко проти України” від 6 квітня 2004 року, заява №41152/98).

(с) Висновок

36. Суд вирішує, що скарга за статтею 6 § 1 Конвенції не є явно необґрунтованою в сенсі статті 35 § 3 Конвенції. Він також вважає, що ця скарга не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, вона визнається прийнятною.

В. Щодо суті

37. Уряд визнав необхідність виконання рішення, винесеного на користь заявника. Він зазначив, що рішення залишалось невиконаним через відсутність бюджетних коштів та законодавчих заходів. Проте Уряд підкреслив, що держава не відмовляється від своїх фінансових зобов'язань і наголосив, що рішення, винесене на користь заявника, було частково виконане у 2001 році. Уряд зазначав, що у справі заявника не було порушення статті 6 § 1 Конвенції.

38. Заявник піддавав сумніву бажання держави одразу виконати фінансові зобов'язання перед ним. Далі він стверджував, що єдино можливим шляхом для сплати йому належної суми було передбачення в Державному бюджеті України відповідних видатків.

39. Суд знову повторює, що ефективний доступ до суду включає право на те, щоб рішення суду було виконане без невиправданих затримок (див. “Імобільяре Саффі проти Італії”, заява № 22774/93, § 66, ЄСПЛ 1999-V). Проте, затримка виконання судового рішення на період, що є необхідним для вирішення проблем публічного порядку, може у виняткових випадках бути виправдана (там же § 69).

40. Раніше у деяких справах щодо України Суд вирішував, що періоди у вісім місяців (вищезгадана ухвала у справі “Корнілов проти України”) і навіть два роки та сім місяців (див. ухвалу у справі “Кривницький проти України” від 17 вересня 2002 року, заява № 60858/00) не були настільки тривалими, щоб становити підставу для обґрунтованої скарги за статтею 6 § 1 Конвенції.

41. Проте у цій справі Суд розглядає затримку тривалістю у чотири роки. Належна заявникові сума відшкодування складалася з двох платежів, що підпадали під різні категорії бюджетної класифікації. Тому повна сплата заявникові одного платежу, здійснена у 2001 році, не означала, що відбувся поступовий прогрес у відшкодуванні за іншим платежем. Цей останній період у чотири роки, як вже зазначалося вище, був спричинений тим, що держава не передбачила відповідних видатків у Державному бюджеті України.

42. Суд допускає, що асигнування на виплату державних боргів може спричинити певні затримки у виконанні рішень з бюджету Уряду. Тим не

менше, Суд вирішує, що не передбачивши таких асигнувань протягом трьох років підряд, держава-відповідач не виконала своїх зобов'язань за статтею 6 § 1 Конвенції.

43. Вищенаведені міркування дають підстави Суду дійти до висновку, що виконання в повному обсязі рішення, винесеного на користь заявника, не було здійснене в межах розумного строку. Таким чином, у цій справі було порушення статті 6 § 1 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

44. Далі заявник скаржився, що стосовно його скарги за статтею 6 § 1 Конвенції він не мав жодного ефективного засобу правового захисту. Він посилався на статтю 13 Конвенції, яка передбачає:

“Кожен, чий права і свободи, викладені у Конвенції, порушуються, має право на ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, що діяли як офіційні особи.”

A. Щодо прийнятності

45. Суд звертається до своєї аргументації щодо статті 6 § 1 Конвенції пункту 1 статті 6 у зв'язку зі статтею 34 і пунктом 1 статті 35 (параграфи 27-31 вище), яка тією ж мірою стосується скарги заявника за статтею 13 Конвенції. Таким чином, Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою чи дійсно непринятною з будь-яких інших підстав, передбачених статтею 35 Конвенції. Отже, вона визнається прийнятною.

B. Щодо суті

46. Уряд зазначив, що заявник мав у своєму розпорядженні ефективні засоби правового захисту, прямо передбачені національним законодавством для оскарження невиконання рішення суду, винесеного на його користь. Уряд посилався на свої аргументи щодо вичерпання національних засобів правового захисту.

47. Заявник заперечив ці твердження, стверджуючи, що в його справі ці засоби не могли вважатися ефективними, оскільки виконавцям чи Державному казначейству, яким було доручене виконання судового рішення, не можна було приписати ніякої вини за затримку виконавчого провадження.

48. Суд посилається на свої висновки у цій справі (параграфи 30-31) щодо аргументів Уряду про національні засоби правового захисту. З тих же підстав Суд вирішує, що заявник не мав ефективних національних засобів правового захисту, як це вимагає стаття 13 Конвенції, для відшкодування шкоди, спричиненої затримкою виконання у цій справі. Отже, наявне порушення цього положення.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 1

49. Насамкінець, заявник стверджував, що мало місце невинуватене втручання в його майнові права на порушення статті 1 Протоколу № 1, яка передбачає таке:

“Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Попередні положення, однак, ніяким чином не обмежують право держави запроваджувати такі закони, які, на її думку, необхідні для здійснення контролю за використанням майна відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків або інших зборів чи штрафів.”

А. Щодо прийнятності

50. Суд посилається на свою аргументацію за статтею 6 § 1 Конвенції у зв'язку зі статтею 34 та пунктом 1 статті 35 Конвенції (параграфи 27-35 вище), яка однаково стосується скарги заявника за статтею 1 Протоколу № 1. Таким чином, Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою чи дійсно неприйнятною з будь-яких інших підстав, викладених у статті 35 Конвенції. Отже, вона визнається прийнятною.

В. Щодо суті

51. Уряд у своїх зауваженнях підтвердив, що сума, присуджена заявнику національним судом як компенсація за його речове забезпечення, становила майно в сенсі статті 1 Протоколу № 1. Проте Уряд зазначав, що це положення не було порушене, оскільки право заявника на виплату не заперечувалось, і він не був позбавлений належної йому власності. Далі Уряд зазначав, що затримка у виплаті була спричинена неналежним бюджетним забезпеченням Збройних Сил.

52. Заявник зазначав, що мала місце суттєва затримка з виплатою, яка, таким чином, позбавила його фактичного користування його майном у порушення статті 1 Протоколу № 1.

53. Суд нагадує свою практику, що неможливість для заявника домогтися виконання судового рішення, винесеного на його чи її користь, становить втручання у право на мирне володіння майном, що викладене у першому реченні пункту першого статті 1 Протоколу № 1 (див. серед інших джерел, “Бурдов проти Росії”, заява № 59498/00, § 40, ЄСПЛ 2002-III; “Ясіуньєне проти Латвії”, заява № 41510/98, § 45, 6 березня 2003 року).

54. Тому у цій справі Суд вважає, що неможливість заявника домогтися виконання його рішення протягом чотирьох років, становить втручання у його право на мирне володіння майном у сенсі пункту першого статті 1 Протоколу № 1.

55. Через невиконання рішення Військового суду Донецького гарнізону національні органи влади протягом значного періоду часу перешкоджали заявникові отримати у повному обсязі суму, на яку він мав право. Уряд не надав жодного обґрунтування цьому втручання, і Суд вирішує, що відсутність

бюджетних коштів не може виправдати таке упущення. Отже, має місце також порушення статті 1 Протоколу № 1.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

56. Стаття 41 Конвенції передбачає:

“Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію”.

A. Шкода

57. Заявник вимагав 30 000 доларів США (24 963,28 ЄВРО) як компенсацію майнової та немайнової шкоди.

58. Уряд наполягав, що заявник не визначив природу завданої йому шкоди та не обґрунтував заявлений розмір відшкодування. Уряд зазначив, що у цій справі визнання порушення становитиме достатній рівень справедливої сатисфакції.

59. Суд не бачить причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та заявленою сумою майнової шкоди, а тому він відхиляє цю скаргу. Проте Суд враховує той факт, що в результаті виявлених порушень заявник зазнав моральної шкоди, яка не може бути виправленою шляхом лише констатації Судом факту порушення. Проте, розмір заявленої суми надмірний. Об'єктивно оцінюючи ситуацію, як це вимагає стаття 41 Конвенції, Суд на відшкодування моральної шкоди присуджує заявникові кошти у сумі у 2 000 ЄВРО.

B. Витрати на провадження в Суді

60. Заявник також вимагав відшкодувати йому 40 доларів США (33.29 ЄВРО) за поштові витрати, пов'язані з провадженням в Суді. Уряд не коментував цей окремий пункт. Беручи до уваги наявну інформацію, Суд присуджує заявникові цю суму.

C. Пеня

61. Суд вважає за доречне призначити пеню, яка дорівнює граничній позичковій ставці Європейського Центрального Банку плюс три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ, СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Визнає* заяву прийнятною;
2. *Встановлює* наявність порушення статті 6 § 1 Конвенції;
3. *Встановлює* наявність порушення статті 13 Конвенції;
4. *Встановлює* наявність порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції;
5. *Встановлює*, що:
 - (а) протягом трьох місяців від дати, коли рішення стане остаточним відповідно до статті 44 § 2 Конвенції, держава-відповідач має сплати заявникові суму, що складає 2 000 ЄВРО (дві тисячі ЄВРО) на відшкодування немайнової шкоди та 33,29 ЄВРО (тридцять три ЄВРО і двадцять дев'ять центів) на відшкодування витрат, пов'язаних з провадженням в Суді та суму будь-якого податку, який може бути стягнуто з заявника. Валюта платежів має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача на день здійснення виплати;
 - (б) у випадку несплати чи несвоєчасної сплати державою-відповідачем належної заявникові суми, на вищезазначену ставку, яка дорівнює граничній позичковій ставці Європейського Центрального Банку, нараховуватиметься звичайний відсоток, плюс три відсоткові пункти штрафу з часу, коли сплине вищезгаданий тримісячний строк, і до моменту повного розрахунку.
6. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською та повідомлено письмово 29 червня 2004 року, відповідно до правила 77 §§ 2 та 3 Правил Суду.

Т.Л. Ерлі (T.L. Early)

Ж. П. Коста (J.-P. Costa)

Заступник Секретаря

Голова